

‘Taal moet weer tussen de oren’

VERBETERING VAN DE AANSLUITING VO-HO DOOR TAALTOETSEN?

Sinds een jaar of zes neemt het hoger onderwijs toetsen af om het taaltkort bij eerstejaarsstudenten te peilen. Zijn studenten na vijf of zes jaar voortgezet onderwijs niet taalvaardig genoeg voor een vervolgopleiding? Wat meten die taaltoetsen eigenlijk? Een inventarisatie van de aansluitingsproblemen, de aanpak en het effect van de maatregelen. ‘Studenten leren beseffen dat correct taalgebruik er echt toe doet.’

JAN ERIK GREZEL

‘Hoe schrijf je het meervoud van *azalea*?

Kies uit *azalea's*, *azaleaas*, *azaleas*.’

‘Als je zo’n gesprek goed voorberei___, maak je meer kans aangenomen te worden.

Wat schrijf je op de ___? Kies uit t, d en dt.’

Het zijn een paar opgaven uit de taaltoets die Hogeschool Windesheim aan zijn eerstejaars voorlegt. ‘Eigenlijk zijn dit soort vragen van brugklasniveau.’ Martin Thijs, docent Nederlands aan de lerarenopleiding van Windesheim in Zwolle, vindt er geen doekjes om. De taaltoetsen die verplicht zijn voor propedeusestudenten, testen kennis die eerstejaars gewoon zouden moeten

hebben. Bovendien gaat het bij de testen om heel beperkte onderdelen van taalvaardigheid die gemakkelijk te toetsen én te leren zijn: vooral spelling, interpunctie, grammatica. En toch: ‘Gemiddeld zakt vijftig procent van de studenten de eerste keer voor de taaltoets. Voor wie niet slaagt, zijn er bijspijker cursussen. Daarna halen ze het de tweede of derde keer wel. Een enkeling lukt dat niet. Dan zijn de studieresultaten over de hele linie onder de maat. Hardnekkige problemen met taalvaardigheid staan niet op zichzelf.’

Alarmerend

Een jaar of acht geleden werd het opeens een kwestie: de taalvaardigheid van nieuwe lichtingen studenten in het hbo en het wo. Spelfouten, kromme formuleringen,

verkeerde interpunctie, losse woorden schrijven in plaats van aaneenschrijven – het is maar een greep uit de verzameling taalsmetten in werkstukken en verslagen van studenten. Want ja: het ging vooral om schriftelijke vaardigheden. Ronduit alarmerend zou de situatie op de pabo’s zijn. Studenten van deze opleiding zijn de toekomstige grondwerkers van ons onderwijs. Zij moeten in hun latere werk kinderen het fundament bieden voor taalkennis en taalvaardigheid. Daar horen ook spelling en grammatica bij. De commotie was compleet toen twee pabostudenten voor de camera’s van het NOS-journaal het voegwoord *als* een voorzetsel noemden.

Al snel kwamen er maatregelen: een verplichte, landelijke taaltoets op de pabo’s in het eerste jaar, met zware sancties. Drie keer zakken en de student moest de

studie staken. In het wetenschappelijk onderwijs werd ook de stormbal gehesen. De rechtenfaculteit van de Erasmus Universiteit in Rotterdam constateerde onaanvaardbare lacunes bij eerstejaars en voerde toetsen en bijspijker cursussen in. Geen studie waarbij het zó op precies formuleren en correct taalgebruik aankomt als rechten.

Meetbaar

Inmiddels staan er bij alle ingangen tot het hoger onderwijs detectiepoortjes in de vorm van taaltoetsen – naast vele andere middelen om de nieuwe studenten te ‘monitoren’. ‘Eerstejaarsstudenten laten heel wat steken vallen’, zegt Corneline van Staalduinen, projectcoördinator van het Taalloket van de VU in Amsterdam. ‘In schrijf-

‘Ik krijg soms mailtjes met de zin: “Ik ben er morgen niet”, zonder aanhef, zonder ondertekening’

werk maken ze fouten in spelling, interpunctie, zinsbouw en formuleringen. Maar ze houden zich ook niet aan conventies. Ik krijg soms mailtjes met de zin: “Ik ben er morgen niet”, zonder aanhef, zonder ondertekening.’

Bij de VU was het alle hens aan dek na een noodkreet van de rechtenfaculteit in 2007 over het taalniveau van eerstejaars. Anno 2013 moeten alle studenten in het eerste jaar een taaltest doen. Dat zijn er gemiddeld zo’n 4.000. Vanwege de aantallen wordt de test digitaal afgenomen. Betekent dat niet dat er vooral getoetst wordt wat makkelijk meetbaar is? Hoe ziet zo’n test eruit? Van Staaldunin: ‘Het is ondoenlijk schrijfvaardigheid te testen met zulke grote aantallen. Spelling en grammatica is een behoorlijk onderdeel van de toets. Maar je kunt ook items bedenken die inzicht in structuur meten. In onze toetsen krijgen ze bijvoorbeeld teksten te zien waarvan de alinea’s door elkaar staan. Via sleepopdrachten moeten ze die in de juiste volgorde zetten. We vragen met meerkeuzeopdrachten naar woordbetekenissen of de betekenis van uitdrukkingen, zoals “van de hak op de tak springen”. Die laatste categorie is voor niet-Nederlandstalige studenten extra lastig.’

Spijkerbroek

De toets heeft een dubbele functie. ‘Het geeft de opleiding een indicatie van het taaltekort bij Nederlandse en buitenlandse studenten. Maar het is ook een signaal voor de student. Een op de acht haalt het niet. Die score is al jaren stabiel. De toets blijft dus nodig.’ Wat gebeurt er met gezakte studenten? ‘Zij gaan naar een bijspijkerkursus die afsluit met een “hertoets”. Aan de score kunnen we geen consequenties verbinden. Ze krijgen wel studiepunten voor deze verplichte cursus en aan het slot een advies. De eigen verantwoordelijkheid van studenten staat hier hoog in het vaandel. Dat is in het hbo anders. De Haagse Hogeschool bijvoorbeeld propageert het “taalontwikkelen leren”. Dat is een meer remediërende aanpak en de student wordt vanaf het begin bij de hand genomen.’

Dat gebeurt bijvoorbeeld ook op Saxion Hogeschool in Enschede. Joki Klein Velderman beheert daar de Saxion Taalwinkel, een denkbeeldige nering waar je naar behoefte kunt shoppen voor ondersteuning. Zij

bespreekt met studenten eerst de oorzaken van hun taaltekort. ‘Het ontbreekt bij eerstejaars vaak aan affiniteit met goed taalgebruik en taalverzorging. Ik zeg wel eens: “Je gaat toch ook niet in een kapotte spijkerbroek solliciteren naar een baan op een deftig kantoor?” Bij sommigen is het niet alleen maar een gebrek aan

De echte toets bestaat uit tweehonderd opgaven. Studenten moeten minimaal zeventig procent goed scoren. De vragen zijn verdeeld in vijf categorieën: structuur, spelling en interpunctie, woordenschat/woordkeuze, grammatica en formuleren/stijl. Uit elk van die laatste drie categorieën één voorbeeld.

Kies de juiste betekenis van de volgende uitdrukkingen, zegswijzen en spreekwoorden.
in dezelfde vijver vissen

- elkaars concurrent zijn
- altijd precies hetzelfde doen
- samenwonen

Selecteer het juiste woord.

De politie controleerde ruim 200 automobilisten, maar geen van ____ had te veel gedronken.

- hen
- hun

Selecteer het juiste woord.

Zijn salaris was twee keer zo hoog ____ het mijne.

- als
- dan

Kader 1. Voorbeeldvragen uit de taaltoets Nederlands van het Taaloket van het Taalcentrum-VU

Laat schrijfproducten bij alle vakken beoordelen op het taalgebruik

aandacht en interesse. Ze hebben echt problemen met stellen en spellen. Het gaat om studenten van zowel allochtone als Nederlandse afkomst. De meesten vragen en krijgen individuele hulp. Wij bieden ook groepslessen aan voor bijvoorbeeld spelling en grammatica, maar daar is weinig belangstelling voor.’

Onderhoud

Sinds de taalproblemen bij eerstejaars zijn gesignaleerd, buigen wetenschappers, ho-opleiders en vdocenten zich over de oorzaken. In 2009 deed SLO in opdracht van het ministerie van OCW onderzoek naar de aard en aanpak. Dat onderzoek richtte zich op de aansluiting van het vak Nederlands op het vwo en het Nederlands in het wo. Het bracht onder andere in beeld hoe universitaire opleiders, vwo-docenten en studenten zelf het niveau van schrijfvaardigheid inschatten. In LTM jaargang 97 schreef Helge Bonset over de uitkomsten van de enquêtes en paneldiscussies (zie kader 2). Een belangrijke conclusie luidde: voor studenten is schrijven het vastleggen van het gesproken woord. Aan de essentie van schrijven – dat is herschrijven en redigeren – gaan ze voorbij.

Is dat een probleem van de laatste tien of vijftien jaar? Een veelgehoorde verklaring voor de problemen in het hbo is de populatieverschuiving. De instroom uit het mbo is het afgelopen decennium sterk toegenomen. Op veel hogescholen bestaat zo’n veertig procent uit voormalige mbo-studenten. In het mbo heeft het vak Nederlands lange tijd geen enkele prioriteit gehad.

Voeg daarbij de sterk veranderende leescultuur. Er wordt niet alleen minder gelezen, wát leerlingen lezen is ook steeds minder literair en minder formeel. Met het taalgebruik dat zij voor schrijfproducten in het hoger onderwijs zouden moeten hanteren, komen ze niet veel in aanraking.

Een andere ontwikkeling is de accentverschuiving van de lessen Nederlands in het voortgezet onderwijs. Na de onderbouw komt grammatica en spelling officieel niet meer als zelfstandig onderdeel aan de orde. Toch zijn ook dat vitale onderdelen van het vehikel ‘taal’ die degelijk onderhoud vereisen. Docenten die dat inzien, besteden er wel uitdrukkelijk en uitvoerig aandacht aan, maar onder een andere noemer, bijvoorbeeld ‘taalverzorging’. Of ze leveren in op de literatuurlessen.

‘Leerlingen moeten al zo veel in zo weinig tijd’, verzucht Ann de Jong, docent Nederlands en afdelingsdirecteur vwo aan de Winkler Prins Scholengemeenschap in Veendam. ‘Bij schrijfproducten van leerlingen in de tweede fase komen zinsbouw, spelling, woordge-

WAT SCHORT ER AAN DE SCHRIJFVAARDIGHEID VAN EERSTEJAARS?

In 2010 gaf Helge Bonset (LTM 3 en 4) een schets van de lacunes in Nederlandse taalvaardigheid bij eerstejaarsstudenten van het wo op basis van een SLO-onderzoek. Studenten én opleiders zien schrijfvaardigheid als het grootste probleem, zo bleek.

Enkele specifieke bevindingen:

- voor studenten is schrijven vaak het weergeven van het gesproken woord – ze beseffen niet dat het schrijfproces vooral bestaat uit herschrijven en redigeren;
- studenten schrijven onsamenhangend en maken geen onderscheid tussen hoofd- en bijzaken.

Een van de oplossingen die in het onderzoek zijn betrokken, is de herinvoering van schrijfvaardigheid in het centraal eindexamen. Dat zou de kwaliteit én de status van dit onderdeel ten goede komen. Maar volgens het onderzoek stuit dat bij vwo-docenten op praktische bezwaren. Over het effect van schoolbreed taalbeleid en de invoering van de referentieniveaus zijn docenten in dit onderzoek enigszins sceptisch.

Kader 2

‘Via de sociale media krijgen jongeren een vloedgolf aan slechte voorbeelden over zich heen’

bruik, alineapbouw, tekststructuur echt wel aan de orde. In de onderbouw hebben ze dat allemaal gehad in aparte lessen. Als leerlingen in de bovenbouw veel problemen hebben met bijvoorbeeld spelling of zinsbouw, verwijzen we ze naar sites met uitgebreide oefeningen.’

Pleidooi

Leerlingen en docenten richten zich in de bovenbouw logischerwijs op de vaardigheden die bij het examen getoetst worden: leesvaardigheid, samenvatten, literatuur, luistervaardigheid, mondeling presenteren, argumenteren. De Jong: ‘Daar worden eerstejaars in het ho niet op getoetst. Taalvaardigheid is in de toetsen versmald tot vormaspecten. Maar Nederlands is zoveel meer dan grammatica en spelling. Belangrijker nog: het vak houdt niet op met het eindexamen. In hun studiejaren aan hbo of universiteit zullen ze hun taalvaardigheid nog veel verder ontwikkelen.’

Ze signaleert ook onduidelijkheid van hogerhand. ‘Het is niet bekend wat er gaat veranderen in de toetsing tussentijds en de examinering, met name bij schrijfvaardigheid.’ Maar via een nieuw taalbeleid probeert de school van De Jong alvast het concrete probleem van het taalkort ‘schoolbreed’ aan te pakken. Een pleidooi voor zo’n strategie klinkt ook vanuit expertisecentra en wetenschappelijke hoek: laat schrijfproducten bij alle vakken beoordelen op het taalgebruik. ‘Dat proberen wij ook te doen. Docenten van zaakvakken stellen tekstuele eisen aan werkstukken, maar in de eindbeoordeling kunnen zij taalfouten niet mee laten wegen.’

‘Dat kan wel degelijk’, zegt Jelle Nauta, coördinator van het Aansluitingsnetwerk Fryslân. ‘Scholen zijn vrij om bijvoorbeeld in hun taalbeleid vast te leggen dat taalfouten in werkstukken bij alle vakken meetellen.’ Nauta houdt zich vooral bezig met de rapportage over de (on)tevredenheid van eerstejaars in het hbo. ‘Voor zes hogescholen in Noordoost-Nederland houden wij een monitor bij. We enquêteren eerstejaars uitvoerig. De hamvraag is: heeft het voortgezet onderwijs jou voldoende voorbereid op de eisen die de studie stelt?’

Het gaat daarbij om de vakken wiskunde, rekenen, Engels en Nederlands. In het algemeen is zo’n tien procent van de studenten ontevreden. Maar bij de laatste meting was het voor Engels opvallend hoger. Dat rapporteren wij aan de hbo’s én aan de toeleverende scholen. Het staat de instellingen vrij om er hun onderwijs op aan te passen.’

Vloedgolf

Ligt de bal bij het vo? Corneline van Staalduinen: ‘Het vo moet beslist niet in de hoek gezet worden. De oorzaken van de problemen zijn breed en divers en daardoor is de aanpak ingewikkeld. Sinds de tweede fase zijn de accenten anders. We kunnen vo-docenten het niet kwalijk nemen dat ze hun leerlingen klaarstomen voor het examen. Verder hebben we te maken met de invloed van sociale media. Op internet is geen enkele controle op correctheid. Daar valt weinig aan te doen. Het zit dus op twee fronten tegen: op school is er noodgedwongen minder aandacht voor correcte vormen, via de sociale media krijgen jongeren een vloedgolf aan slechte voorbeelden over zich heen.’

De taaltoetsen in het ho kunnen dat overweldigen-de tij niet keren. Een structurele aanpak van de aansluitingsproblemen begint in het vo met formele eisen aan schrijfproducten waardoor leerlingen gedwongen worden tot betere taalverzorging. Natuurlijk: in de ideale wereld besteedt een leerling alle aandacht aan een schrijfopdracht en kijkt hij kritisch naar het resultaat voordat hij op ‘verzenden’ drukt. In de realiteit van vandaag kan het vo een leerling in ieder geval de instrumenten leveren voor zo’n kritische houding. Het ho is de werkplaats waar hij ze echt leert gebruiken. Op dit moment vervullen de taaltoetsen daarbij een dubbele functie. Martin Thijs van Windesheim: ‘De toets stelt de diagnose wat er aan het taalgebruik mankeert. Daar kan de student zelfstandig of via een cursus aan gaan werken. De toets is ook een waarschuwing: taal moet weer tussen de oren. Eerstejaars denken dat “Nederlands” met het mbo- of havo-eindexamen is afgerond. Hier leren ze dat correct taalgebruik er echt toe doet.’

nieuws

Mbo dreigt te verschoolsen

Het Nederlandse middelbaar beroepsonderwijs zit in principe goed in elkaar, maar er is ook reden tot zorg. De roc’s dreigen te ‘verschoolsen’ en te ver van de beroepspraktijk af te raken. Dit concludeert prof. dr. Loek Nieuwenhuis (Open Universiteit) op basis van internationaal literatuuronderzoek, gefinancierd door NWO. ‘Als we vakmanschap belangrijk vinden in Nederland, moeten we daarmee consequenter omgaan in de lesprogramma’s.’

Het mbo moet mensen voorbereiden op een volwaardige deelname aan de maatschappij en hun een startkwalificatie verschaffen. Roc’s spelen daarnaast een belangrijke rol in het onderhoud van vakmanschap en in het wegwerken van tekortkomingen in eerdere opleidingen. Nieuwenhuis bekeek met zijn onderzoeksteam een groot aantal internationale wetenschappelijke studies om erachter te komen hoe het Nederlandse mbo presteert en welke verbeteringen er denkbaar zijn.

Nieuwenhuis: ‘Internationaal gezien zit het Nederlandse middelbaar beroepsonderwijs sterk in elkaar. Het combineert een algemene onderwijsdoelstelling die door de overheid is bepaald én een economische die uit het bedrijfsleven komt. Die combinatie levert goede vakmensen op voor de Nederlandse economie. We hebben hier ook een lage jeugdwerkloosheid ondanks de crisis. Maar ik constateer dat het Nederlandse stelsel dreigt te “verschoolsen”. Het mbo mag niet richting havo groeien. Onze overheid bepaalt veel, terwijl het bedrijfsleven zich erg afwachtend opstelt. De vraag is welke plek we nu precies voor ons mbo willen in Nederland.’

Een tweede conclusie uit het onderzoek is dat het maatwerk dat het onderwijs voor de vele verschillende soorten leerlingen zou moeten leveren, nog niet overal op orde is. ‘Er is nog weinig systematische praktijkkennis. Wat het werkplekleren betreft, is er wel theoretische kennis voorhanden, maar liggen er nu vooral uitdagingen in het ontwerp van het onderwijs per instelling en in de examinering. Kortere leerwegen van mbo naar hbo én onderwijs dat specifiek op de arbeidsmarkt is afgestemd, zou de maatschappelijke opbrengst van het Nederlandse beroepsonderwijs kunnen verhogen.’ NWO

Nieuwe Engelstalige spellingchecker

Onlangs presenteerde het Centre for Language Studies van de Radboud Universiteit Nijmegen de nieuwe, Engelstalige spellingchecker Fowlt.net (<<http://fowlt.net>>). Net als de Nederlandstalige variant van Fowlt.net, Valkuil.net (<<http://valkuil.net>>), werkt de spellingchecker compleet anders dan je gewend bent: in plaats van alle woorden één voor één tegen een woordenlijstje te houden en er een streepje onder te zetten als het niet in de lijst staat, probeert Fowlt.net fouten te vinden door naar de omgeving of context van ieder woord te kijken. Een fout als *there* in *I think there really nice people* wordt dan wél gevonden, omdat je op basis van *I think ... really nice people* eerder *they’re* zou verwachten. Fowlt.net (her)kent deze contexten omdat er heel veel foutloze voorbeeldteksten in zijn gestopt. Zo kan het programma makkelijker fouten vinden waar andere spellingcheckers moeite mee hebben, zoals het verschil tussen *its* en *it’s*, en *you’re* en *your*.

Deze op context gebaseerde aanpak betekent wel dat het ook kan gebeuren dat de gebruiker tekst invoert die niet goed lijkt op wat Fowlt.net eerder gezien heeft, en dat Fowlt.net niet helemaal zeker is van zijn zaak. Moet een spellingchecker dan toch alarm slaan, met het risico dat het een vals alarm is, of moet hij zijn mond houden, met het risico dat er fouten gemist worden? Ook dat probleem lost Fowlt.net op een innovatieve manier op: rechtsonder is een *tolerance slider* toegevoegd. Staat deze slider helemaal naar links, dan laat Fowlt.net alleen de fouten zien waar hij heel zeker van is, staat hij helemaal naar rechts, dan laat Fowlt.net alles zien wat mogelijk een fout zou kunnen zijn. Op deze manier kan de gebruiker zelf bepalen hoe zeker Fowlt.net moet zijn voordat hij iets markeert als fout. *Radboud Universiteit*

Baby’s leren talen in baarmoeder

Wetenschappers ontdekten dat baby’s van slechts een aantal uren oud onderscheid kunnen maken tussen geluiden van hun moedertaal en geluiden van buitenlandse talen. Dat meldt Pacific Lutheran University. Ongeveer de laatste tien weken luisteren baby’s naar het gepraat van hun moeders. Daardoor kunnen ze bij geboorte al onderscheid maken tussen de taal van hun moeder en andere talen.

‘De klinkers die moeders uitspreken zijn de luide onderdelen van een taal. Een foetus richt zich op die klanken’, vertelt een van de onderzoekers. ‘Dit is het eerste onderzoek waaruit blijkt dat baby’s voordat ze geboren worden, talen leren.’

Voor het onderzoek werden veertig pasgeboren baby’s onderzocht. Daarbij werd de interesse van baby’s in geluiden gemeten via een speen die is aangesloten op een computer. Bij het horen van een buitenlandse taal bleven baby’s langer aan de speen zuigen. Bij de moedertaal deden baby’s dit korter. *Nu.nl*